

A decorative border with a repeating floral and scrollwork pattern surrounds the central text.

med kärlek

EN FESTSKRIFT
TILL
CLAUDIA LINDÉN

EVA JONSSON, ANN-SOFIE LÖNNGREN
MATTIAS PIRHOLT & OSCAR VON SETH (RED.)

Södertörns högskola

(CC BY 3.0)

Publicerade under Creative Commons Attribution
3.0 Unported-licens

© Författarna

Södertörns högskola
Biblioteket
SE-141 89 Huddinge
www.sh.se/publications

Omslag: Jonathan Robson
Grafikform: Per Lindblom & Jonathan Robson
Foto av Claudia Lindén: Bengt Lundgren
Tryckt hos E-Print, Stockholm 2023

ISBN 978-91-89504-31-8

Om att skriva avhandling – essä

Jakob Staberg

Det måste ha varit i början av juni förra året. Pandemin var över och strandpromenaden längs vattnet som glänste och glittrade, med Djurgårdens gröna backar och fält på andra sidan, var full av rörelse. Vi hade stämt möte på Narvavägen för att ta promenaden mot Djurgårdsbrunn. Ett cykellopp rasslade längs vägen och reklamjinglarna som basunerades ut på de mobila högtalare som följde det dränkte våra röster. Bara vi tar oss längre bort, tänkte vi, medan vi hungriga passerade det ena etablissemang efter det andra. Källhagen – vilka överpriser – och sedan museernas trista serveringar, inget tycktes inbjudande. När vi till sist gått över bron hoppades vi ha lämnat stadens larm och buller, men inga änglar, delfiner, inga vattennymfer eller Venus på sin snäcka ledsagade oss mot ön, – dold för oss var ”Paphos’ hela makt” (Bellman, Epistel 25). Maskinerna som tuktade gräs och buskage undertryckte den fina dallring som fortlöper in i lövverkens minsta nyans och när vi till sist utmattade nått Rosendal och det lilla trånga växthuset ringlade sig en lång kö som skilde oss från de uppdukade borden därinne. Först när vi passerat den gamla garnisonsbyggnaden och hunnit förbi Oscars kyrka på vägen tillbaka kunde vi släppa frågan om vem som egentligen gått ur kön, för att istället planera för vår egen lunch på vägen hem. Förvisso inga ”våfflor och struvor i gröngräset”,¹ ingen barfota dans, men när vi till sist uppsökte sömnen var vi äntligen tillfredsställda. Ett ögonblick virvlade tid och rum i mörkret för min inbillning, föremål och scener växlade plats och ett avlägset förflutet tycktes mig plötsligt närvarande.² Tiden är inte kronologisk när fragment av den framträder med all sin intensitet. Åter stod Djurgårdens strandpromenad för mig, den lilla roddklubben där en gång för

¹ Carl Michael Bellman, ”Epistel 19”, *Fredmans epistlar* (Stockholm: Norstedt, 1990).

² Marcel Proust, *På spaning efter den tid som flytt 1. Swanns värld* (Stockholm: Bonnier, 1993), s. 10f.

många år sedan min disputationsfest stått och garnisonsbyggnaderna, som då inhyste delar av Nordiska museets arkiv.

En vår och sommar hade jag tillbringat dagarna där fördjupad i familjen Hazeliuss' privata arkiv. Bland de strödda dokumenten fanns där i skira papper en inbunden brevväxling mellan några unga män som då blivit föremål för min studium. Männen tillhörde alla eliten i den nya i början av 1800-talet framvuxna borgarklass med lysande karriärer framför sig men vilka under en kort tid i kretsen kring den unge C. J. L. Almqvist, då författare i vardande, ägnade sig åt ett politiskt och religiöst radikalt svärmeri. Jag hade kommit in på doktorandutbildningen utan någon egentlig plan annat än en önskan att fortsätta det studium av den tidiga romantiken jag påbörjat med en magisteruppsats om Novalis fragmentestetik. Olika omvägar hade till sist lett mig in på detta spår, som skulle bli en avhandling om det mansförbund denna krets utgjorde, MannaSamfund. Att skriva avhandling är ett ensamt, ibland vilset och förvirrat, värv, pendlande mellan grandiosa ambitioner och det mest förtryckande tvivel. Men det kan också vara ett tillstånd där allt tycks möjligt, i synnerhet då under lyckliga omständigheter en arbetsgemenskap kan formas. Under mina år på Stockholms universitets forskarskola upplevde jag under en kort tid en sådan gemenskap. Vi kom alla med skilda erfarenheter och ambitioner, förenade i att vara, så att säga, utkastade i det högre seminariets miljö som under Kjell Espmark formats till en krävande och uppfostrande skola. Vi beslöt att läsa något tillsammans. Vi var sex doktorander – Thomas, jag, Jesper, David, Kristina och Claudia – som alternerande en period träffades i våra respektive hem i syfte att skapa en intimare situation för att läsa och diskutera. Att valet föll på Gilles Deleuzes bok om Nietzsche berodde kanske på tillfälligheter, men framkallades möjligen omedvetet av en önskan om att finna en ny metod att arbeta enligt. Till en början förstod vi – ingenting. Det tycktes röra sig om krafter verkande på varandra, affekter, sociala och biologiska energier, där en ”tolkandet konst” snarare än text nu gällde formandet av kroppar. Långsamt växte en först intuitivt fattad stämning fram som mot fond av en kultur enligt

vilken det inte fanns någonting utanför texten, pockade på ett tänkande i nya bilder.

Mig ledde läsningen till ett närmande av romantikens förställning om en ny mytologi, det dominerande temat i den period jag ville studera, inte som ett hermeneutiskt projekt men som effekt av andra mekanismer. Fångad i spänningen mellan dessa mäns dagliga drill på kadettskolan och deras hemliga översättningar av Novalis nattetid, sökte jag den inte i en drömd horisontsammanmältning men väl i en önskan att möta den med en viss förvåning. Det gällde nu, tänkte jag, att iaktta ett i viss mån otillgängligt utsnitt ur tiden *genealogiskt*. En läsning av Foucault ledde mig till att fördjupa mig i dokument om pedagogik, de olika mansförbundens stadgar och ordningar, och till sist de intima journaler jag läste i dokumenten bevarade i de gamla garnisonsbyggnaderna på Östermalm. Jag fann breven skrivna, så tycktes det mig, till adressater ”med ansikten utplånade av sensibilitet och feber”.³ Det fick mig att på ett sätt lämna litteraturen, ingen Novalis mer, inga Hölderlins sena hymner, istället de fantasmer som fyllde dessa unga män som med sina skilda och lika distinkta handstilar, nu stod så närvarande framför mig. För mig gällde också att den lilla gruppens gemensamma läsning och de samtal den mynnade ut ledde mig mot en viss estetik, om vi tar termen på orden som något som rör varseblivning, förnimmelse. Eller, med Deleuzes ord om Nietzsche: ”en förmåga att låta sig affekteras. Ju fler kraft en kropp kunde bli affekterad på, desto mer kraft kunde den sägas besitta”.⁴ För mig var det ett nytt sätt att närma mig materialet för det företag avhandlingsarbetet syftade till. Vad Deleuze visade hos Nietzsche var just att ”förmågan att låta sig affekteras inte nödvändigtvis [är] en passivitet utan snarare en affektivitet, en sensibilitet, en förnimmelse”.⁵

I synnerhet blev impulserna från Claudia viktiga för vår lilla krets. Jag minns ett samtal vi en gång förde, just under en promenad ner mot vattnet då vi stämt möte under en paus i

³ Lars Norén, *Kung Mej och andra dikter* (Stockholm: Bonnier, 1973), s. 36.

⁴ Gilles Deleuze, *Nietzsche och filosofin* (Göteborg: Daidalos, 2003), s. 113.

⁵ Deleuze 2003, s. 113.

arbetet. För Claudia blev läsningen av Nietzsche ett avgörande spår i hennes studie över Ellen Key i vilken hon kunde fördjupa bilden av feminismen, inte minst genom de bilder av tänkandet hon kunde utläsa ur Nietzsche och hur hans texter kom att bli produktiva för en generation av intellektuella kvinnor som tog plats omkring 1900. ”När kvinnan släpps in i systemet blottas motsägelserna och inkonsekvenserna [skrev hon, och vidare att] nya effekter och metaforer skapas också”.⁶ Hennes avhandlings själva språk genomsyrades av ett tänkande på tröskeln mellan filosofisk och konstnärlig diskurs. Under rubriken ”Moderlighetens metaforer” heter det: ”Sanningen blir en förförisk kvinna, undanglidande, spefull, möjlig att begära, [och] filosofin själv, kan bli gravid, och barnet, som de tillsammans skulle skapa, är den nya tiden”.⁷

Nietzsches texter blev för oss instrument att omvandla typologier. Men småningom kommer allt till ett slut, en ansträngd ekonomi när den redan från början ynka inkomsten från doktorandtjänsten upphört, och handledaren så att säga knackar på dörren. Nu måste det komma till att färdigställa en avhandling.

Freud fångar situationen i ett parti av hans avhandling *Drömtydning* – en text som i sig utgör ett egendomligt assemblage av fragmenterad självbiografi, spekulativ essä, montage av skilda utsagor, experimentell klinik – ägnat tillståndet mellan dröm och uppvaknande. Passagen söker utforska vad han ska komma att kalla den sekundära bearbetningen, varför således tröskelerfarenheten som uppträder när drömmen når det vakna medvetandet träder i fokus. Precis som den kreativa inbillningen måste anpassas enligt den strama ramen för en akademisk framställning söker det medvetna jaget anpassa drömmens erfarenheter i dess sfär. ”Psyket försöker utföra samma logiska koordinationsarbete på dessa osammanhängande följder av hallucinationer som det gör med dess upplevelser under dagen. Det skapar förbindelser emellan alla dessa osammanhängande bilder genom ett imaginärt

⁶ Claudia Lindén, *Om kärlek. Litteratur, sexualitet och politik hos Ellen Key* (Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 2002), s. 256.

⁷ Lindén 2002, s. 256.

band och täpper till de mellanrum som är för stora”.⁸ Freud ger i *Drömtydning* en ypperlig skildring av processen av söka författa en avhandling. Först gäller det att ställa upp ett problem: ”Jag ligger en eftermiddag mycket sömnig på min soffa men tvingar mig att tänka över ett filosofiskt problem. Jag söker jämföra Kants och Schopenhauers åsikter om tiden”.⁹ Men pendlande mellan sömn och vaka, fall och lösning, framträder i åskådlig form arbetets själva nerv i form av ett möte.

Detta fåfänga bemödande att hitta de förlorade kantska tankegångarna framställer sig nu för mig medan jag ligger med slutna ögon, liksom i en drömbild som en åskådlig plastisk symbol: *Jag begär en upplysning av en vresig sekreterare som sitter böjd över ett skrivbord och inte låter sig störas av min iver. Han reser sig till hälften och ser förargad och avvisande på mig*.¹⁰

För den som genomlidit ett avhandlingsprojekt råder naturligtvis inget tvivel om sekreterarens identitet, det är ingen annan än handledaren. Denne som i slutskedet av processen får den otacksamma rollen att knacka på dörren.

När jag till sist satt där i garnisonen den där sommaren, med de skiftande handskrifterna framför mig – Janne Hazelius distinkt auktoritära, Almqvists svepande, böljande ibland oläsliga pictur, Waerns klara pregnanta – kände jag förstas kravet att bli klar. När jag nu tänker tillbaka på det kommer åter en scen ur *Drömtydning* för mig, den här gången är det två notarier vilka blir överraskade när de på ett dammigt vindskontor överhopade av dokument, manuskript, räkenskaper, lösa papper, inte olikt en scen man skulle kunna finna i en roman av Balzac, allt i en enda röra – plötsligt hör sin uppdragsgivares steg i trappan. Så ger Freuds ”exempel hämtade från övergången mellan sömn och vaka” stoff att tänka arbetet med att färdigställa en avhandling.¹¹ Vad han söker förklara är drömmens absurda kvalitet. Men om

⁸ Sigmund Freud, *Drömtydning*, 2:a uppl. (Stockholm: Natur och kultur, 2002), s. 457.

⁹ Freud 2002, s. 459.

¹⁰ Freud 2002, s. 459.

¹¹ Freud 2002, s. 459.

vi byter ut medvetandet mot handledaren och skådeplatsen mot virrvarret av uppslag så finner vi doktorandens dilemma beskrivet, såväl som den slutliga produkten: ”Vi kan tänka oss saken så att sömnmedvetandet säger till sig självt: Här kommer vår herre, det vakna medvetandet, som sätter ett oerhört värde på förnuft, logik, o. d. Fort! Nu gäller det att få ordning på sakerna – i vilken ordning som helst, det gör detsamma – innan medvetandet infinner sig för att ta skådeplatsen i besittning”.¹² Avhandlingen är förstås drömmen sådan den manifesteras i det vakna livet.

Källor och litteratur

- Bellman, Carl Michael, *Fredmans epistlar* (Stockholm: Norstedt, 1990).
- Deleuze, Gilles, *Nietzsche och filosofin* (Göteborg: Daidalos, 2003).
- Freud, Sigmund, *Drömydning*, 2:a uppl. (Stockholm: Natur och kultur, 2002).
- Lindén, Claudia, *Om kärlek. Litteratur, sexualitet och politik hos Ellen Key* (Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 2002).
- Norén, Lars, *Kung Mej och andra dikter* (Stockholm: Bonnier, 1973).
- Proust, Marcel, *På spaning efter den tid som flytt 1. Swanns värld* (Stockholm: Bonnier, 1993).

¹² Freud 2002, s. 456.